

O recepci německé literatury v Makedonii v letech 1944–1987 pojednala **Ranka Grčevová**, která zároveň mj. uvádí, že zájem o německou literaturu byl v Makedonii již v polovině 19. století a mezi dvěma světovými válkami.

Jediný čistě „makedonistický“ příspěvek **A. Prokopieva**, který je v nejednom směru objevný, se zabývá neosymbolistickými prvky v poezii dvou dosud nedostatečně známých a „zpracovaných“ básníků — Milana Vojniciliji (1874–1939) a Aca (Alexandra) Karamanova (1927–1944). Jestliže básnickou dráhu prvního z nich, autora knihy *Pod cizí oblohou*, bychom mohli vyjádřit parafrází Descartesovy myšlenky „toužím-ergo sum“, pak život a tvorba A. Karamanova zůstávaly dlouho opředena různými záhadami. Teprve jeho spolužák, dnešní významný literární historik a kritik **Milan Gjurčinov**, vnesl velmi výrazný „paprsek světla“ knihou *Srebrni soništa* (Skopje 1994), v níž podal podrobný výklad o básnickové životě, jeho osobnosti a díle. Kniha dále obsahuje veškerou dosud nalezenou básnickou a prozaickou tvorbu A. Karamanova, stránky z deníku, úryvky z dopisů a vzpomínky básnickovy matky, sestry a několika jeho přátel.

Summa summarum: sborník **LITERÁRNÍ KONTEXT** je dobrým příspěvkem ke srovnávacímu studiu makedonského literárního procesu a vzájemných makedonsko-jinonárodních styků. Ukazuje na šíři zpracovávané problematiky, upozorňuje na možná východiska a metodologické postupy a shrnuje mnohé dosavadní výsledky makedonské a vůbec evropské literární historie. A to není málo.

Ivan Dorovský

Djoko Stojičić: Sjaj razgovora. Leksikon srpskih narodnih izreka. Peto, dopunjeno izdanje, Gornji Milanovac-Beograd, 1994, 523 str.

První vydání sborníku **LESK ROZHOVORU** v roce 1970 pod metaforickým názvem **VEČITI VRTOVI** (Věčné zahrady) vyvolalo mimořádnou pozornost a zájem čtenářů i kritiky. To ukázalo, že přísloví, rčení, aforismy, pořekadla i sentence jsou stejně oblíbeny dnes jako v době svého vzniku. Zatím páté vydání, o němž píšeme, obsahuje totiž více než 17.500 lidových (i zlidovělých, literárních, přejetých aj.) úsloví, rčení, přísloví, pořekadel, průpovědí, ustálených a jiných (např. stylistických nebo slovesných) spojení a moudrostí, která čtenáři znají z každodenní vzájemné komunikace i z písemnictví (aforismy, gnómy, maximy, sentence). Přitom některé drobné útvary jsou společné lidové slovesné tvorbě i umělecké literatuře. „Úsloví neboli přísloví a vybrané myšlenky jsou pravými démanty řeči“ — napsal český humanista Jan Blahoslav v úvodu ke své sbírce přísloví.

Základním příznačným rysem uvedených nejmenších žánrových forem je stručnost, jasnost a prostota, jež by podle římského básníka Horatia měly být principy umělecké tvorby. Nejvýznamnější srbský sběratel lidových slovesných výtvorů **Vuk Stefanović Karadžić** je chápal jako součást básnického a prozaického písemnictví. Najdeme je hodně zastoupené mj. v jeho Srbském slovníku (1818, 1852) a v jeho sbírkách lidových přísloví.

Sběratel a sestavovatel tohoto svérázného lexikonu (jednotlivá úsloví, přísloví, rčení atd. jsou seřazena počítacem abecedně, což má sice své nesporné přednosti, ale také nejedno úskalí v řazení zcela odlišných typů pod sebe, v jejich frekvenci ap.) **Djoko Stojičić** tyto lidové výtvary v rozsáhlém úvodu k prvnímu vydání (i v úvodech k jednotlivým doplněným vydáním) teoreticky a literárně historicky zhodnotil a zařadil do celkového národního literárního a obecně kulturního vývoje od nejstarších dob do našich dnů.

Podle **Dj. Stojičiće** lze v úslovích a příslovích odhalit přesvědčivé a originální důkazy o historických událostech, na jejich základě dokázat bohatost toho kterého národního jazyka, seznámit se se způsobem života, se vztahy a zvykoslovím určitého národa. Tyto útvary byly (a jsou dodnes) nedílnou součástí polemických spisů i diskusí.

Sestavovatel pojednal rovněž mj. o využití přísloví v próze i v poezii a dospěl k závěru, že čím lépe literární tvůrce poznává život lidu, tím častěji se v jeho uměleckých dílech objevují úsloví

a přísloví. Konstatoval rovněž, že úsloví je mnohem více než přísloví, neboť ta přešla k individuálnímu tvůrčímu úsilí, tj. k použití maxim a aforismů.

Tím, že Dj. Stojičić pojal přísloví, rčení a pořekadla do jednoho celku, ukázal na kontinuitu jejich vzniku a na četnost jejich užívání, na to, jak se v každé historické době rodila různá metaforická až apokryfická (i apokryfní) slovní spojení, dvojsmyslné narážky, slovní hříčky, i britká, výstižná, lakonická a pravdivá kritika osob, osobností, institucí a celého režimu. Mnohé z nich už možná „odnesl čas“, takže zůstanou jen svědectvím „o době a lidech“, jiné se naopak stanou trvalou součástí „mudrosloví národa srbského v příslovích“, jak by asi napsal F. L. Čelakovský.

Poznamenali jsme již, že v případě recenzovaného sborníku nejde pouze o úsloví a rčení, nýbrž velmi často o pravá přísloví, která známe z klasických sbírek těchto lidově slovesných výtvorů srbských, českých, ostatních slovanských i neslovanských. Sestavovatel nemusel za každou cenu zahrnout do svého beztak značně rozsáhlého lexikonu např. pouhá slovesná spojení (která ostatně sama o osobě vlastně žádné „moudrosti“ nemusejí vypovídat). Mohl rovněž vypustit několikrát se opakující úsloví, rčení a pořekadla nebo jejich variace, které jsou ovšem pokaždé uvedené pod jiným počátečním slovem, jiným slovesným tvárem, v jiném pádě apod.

Blízkost našich jazyků a staleté vzájemné styky našich literatur a kultur jsou patrné mj. také v tomto druhu lidově slovesnosti. V Stojičićově lexikonu nacházíme desítky úsloví, rčení, průpovědí a přísloví, která známe, neboť jsou stejná (či stejně přejatá) nebo velmi podobná také u nás. Např. *Viče ko da ga živa deru* = Čes. Křičí, jakoby jej brali na můž, *Vreme je novac* = Čas jsou peníze, *Vuk u jagnječoj koži* = Vlč v beránčím rouše, *Go ko crkveni miš* = Chudý jak kostelní myš, *Dobar je kad spava* = Je hodný, když spí aj.

V drobných útvarech lidově slovesnosti i psané literatury je uchována „paměť“ lidu, čistota a bohatství jazykového projevu. „Duchovno národa, neopakovatelný půvab jeho jazyka, neomezené možnosti jeho jazykové kultury objevovat neustále nové formy výkladu světa, to vše je vyjádřeno ..v příslovích“ — právem napsal mj. ve svém úvodu autor sborníku SJAJ RAZGOVORA Djoko Stojičić.

Ivan Dorovský

Traveller's Literary Companion to Eastern and Central Europe. Edited by James Naughton. In Print Publishing Ltd., Brighton 1995, 440 stran

Tato kniha vyšla v sérii literárních průvodců a následuje po svazcích věnovaných Jižní a Střední Americe, Africe, indickému subkontinentu, Japonsku a jihovýchodní Asii. Je to protějšek ve Velké Británii oblíbené knihy *Literary Guide through the British Isles* nebo z domácí produkce podobně záslužných knih Vladimíra Kovářka *Literární toulky po Čechách*, *Literární toulky Moravou* a *Literární toulky Prahou*. Editor knihy James Naughton je žákem Karla Brušáka a Roberta Autyho, přednáší češtinu a slovenštinu na univerzitách v Oxfordu a v Londýně a knižně publikoval překlady Hrabalova *Městečka*, kde se zastavil čas, výboru z knihy Miroslava Holuba *K principu rolničky* a velmi dobrou učebnici mluvené češtiny *Colloquial Czech*. V recenzované knize je Naughton autorem kapitol o České republice, Slovensku a Albánii, ostatní kapitoly napsali další autoři: o Polsku Krystyna Stamirowska a George Hyde, o Maďarsku George Cushing, o Rumunsku Dennis Deletant, o Bulharsku Belin Tončev a o zemích bývalé Jugoslávie Celia Hawkesworth.

Literatura Střední a východní Evropy není v anglofonních zemích zdaleka adekvátně známa, jistě také proto otvírá knihu Naughtonova úvaha na obecně historické a obecně kulturní téma: co je Střední Evropa a co je východní Evropa. Vzpomenete si na dva spisovatele z každé země uvedené v této knize?, ptá se tam sugestivně svého inteligentního čtenáře, a také z toho důvodu si při výkladech vypomáhá úryvky z děl autorů jeho anglofonního publiku známějších, než jsou autoři středo- a východoevropští. Jednotlivé kapitoly obsahují historický přehled, stručný abecedně uspořádaný literární mistopis (40 položek v Praze, 25 položek jinde v Čechách, 14 položek na